

29. ročník festivalu FORFEST

bol venovaný stému výročiu
vzniku Československa

ELENA LETŇANOVÁ

Na tohtoročnom Forfeste odznali kompozície 78 autorov z 23 štátov, vyše 20 premiér českých skladateľov. Umelci z Čiech, Slovenska, Rakúska, Talianska, Poľska, Ruska, San Marina, Kanady, USA a Škótska predniesli diela štyridsiatich českých a moravských autorov. Od 15. do 25. júna sa konali koncerty v Kroměříži v chráme sv. Mórica, v reprezentačnej barokovej Snemovej sále Arcibiskupského zámku a v Rotunde Kvetnej záhrady so známym Foucoultovým kyvadlom. Počuli sme celkove 99 diel, z toho najnovšie vznikli v rokoch 2017 a 2018 a niektoré boli skomponované vyložene pre festival Forfest, ktorý tento rok vstúpil do svojho 29. ročníka, venovaného stému výročiu vzniku Československa.

Dramaturgia festivalu sa venovala viacerým prúdom súčasnej hudby, s prevahou duchovne orientovaných diel, ale aj tzv. absolútnej hudby, bezprogramovej, z nedávnej histórie 19. a začiatku 20. storočia (Claude Debussy, málo hraný Max Reger, Marcel Dupré, Sergej Prokofjev, Samuel Barber). Tohto roku nezazneli skladby najviac hraných českých autorov Leoša Janáčka a Bohuslava Martinů, ale kompozície z obdobia medzi dvomi vojnami (Vitězslava Kaprálová, Rafael Kubelík, Karel Boleslav Jirák). Forfest experimentoval naďalej odvážnymi projektmi a skladbami. Uviedol neznáme skladby založené na racionálnych elementoch hudby, ako sú čísla, symboly, indické texty/rytmy (Yati Durant z Veľkej Británie), idey sanskrtu (Karel Pexidr, CZ), sudoku (Frédéric Bolli zo Švajciarska), ako aj liturgické žalmy, evanjeliá (Petr Vaculovič), gregoriánsky chorál (Vít Zouhar), špeciálne artikulovaný sónický vokálny mélos (Ivan Buffa, Slovensko). Súčasťou festivalu boli aj meditatívne výtvar-

né výstavy (Antonín Gavlas, Miroslav Koupil, Václav Vaculovič).

Tohtoročná česká a moravská komorná hudba súčasnosti prevažovala nad európskou, americkou, kanadskou, japonskou (Laurence Sherr a Lowell Liebermann z USA, Alfred Schnittke z Ruska, Eriks Ešenvalds z Lotyšska, Massimiliano Messieri ze San Marina, Luigi Dallapiccola, Nicola Baroni z Talianska, Yati Durant - Škótsko, Toru Takemitsu - Japonsko, Pierre Cochereau a Jeanne Pierre Leguay z Francúzska, Arvo Pärt - Estónsko, Frédéric Bolli - Švajciarsko, Holmer Becker a Claus Johns z Nemecka, Iván Eröd - Maďarsko, Anna a Lidia Zielinska, Katarzyna Taborowska, Zbigniew Bargielski z Poľska, Vitautas Miškinis - Litva, Morris Kliphuis - Holandsko, Orestes Papaioannou - Grécko a slovenskí skladatelia Eugen Suchoň, Ilja Zeljenka, Iris Szeghy žijúca vo Švajciarsku, Viera Janárčeková).

Časť českých kompozícií pochádza z obdobia 60. a 70. rokov 20. storočia, keď nastal politický odmäť v krajinách tzv. reálneho socializmu (Miroslav Ištvan v atonálnej *Sonáte*, Josef Adamík, Rafael Kubelík, Karel Pexidr), z 90. rokov (František G. Emmert, Petr Eben, ako aj česká skladateľka Ivana Loudová, Jiří Bezděk a iní), generácia žiakov Františka Gregora Emmerta (Vojtěch Dlask, Adrian Demoč, Lenka Nota) a najmladší (Vojtěch Frank).

Hudba dneška zahŕňa temer všetky štýly z 20. storočia, nie sú ostrakizované ako historicky vyžité hudobné jazyky, ktoré prežili svoju hypertrofickú fázu rozšírenej tonality, pozdneho romantizmu, postimpresionizmu, atonality, dodekafónie, bruitizmu, sonorizmu alebo minimalizmu. Niektoré recitály začali romantickým mélosom a harmóniou (Vitězslava Kaprálová, Samuel Barber), alebo ňou

končili (Vojtěch Frank). Dokonca sa vyskytli skladby vyrovnávajúce sa s francúzskym impresionizmom (Toru Takemitsu v hédonistickej *Distance de féé* pre husle a klavír z roku 1951). Hudobné duchovné prúdy tohto desaťročia reflektujú často literárne a poetické texty (Jan Vrkoč v autorskom koncerte, Vojtěch Dlask), liturgické texty (František Gregor Emmert), a večne inšpirujúci gregoriánsky chorál (Vít Zouhar), ľudové piesne (Miroslav Tadič z Macedónska), výtvarné diela (Iris Szeghy). Sú tu inšpirujúce evanjeliá a žalmy (v komunikatívnom a nádejnom liturgickom útvare Petra Vaculoviča *Na počátku bylo slovo*). Viditeľné sú aj vplyvy estetiky poľskej radikálnej kompozičnej školy 60. a 70. rokov (Lutoslawského, Pendereckého, so sonoristickou školou sústredenou vtedy na festivale Varšavská jeseň).

Minimalizmus v českej tvorbe sa prejavuje nielen repetitívnosťou, ale aj výberom prostriedkov, napr. najbližších tónov, melódie malého ambitu, extra jemnej tichej dynamiky, často dlho držaných štruktúr/intervalov na tichých plochách. To sme si uvedomili v objavnej dramaturgii špičkového českého Tria Helix z Prahy. Prednieslo premiéru Arne Sandersa hudobne éterického *Tria II. (W. M.)* z roku 2018. Povznášajúce boli aj skvele vyartikulované premiérové uvedené *Mikrolúdiá* pre husle a klavír (výber) od Ondreja Štochla (2018), ktorého diela sme počuli aj minulé roky na Forfeste. Ide vlastne o rekurentnú „hudba ticha“ s novými tónovými vzťahmi vo vrcholných dvoch skladbách koncertu: emocionálne pôsobiacom *Triu* Petra Grahama, začínajúcim kľamným záverom a vybudovaným na nepravdivých kontrastoch, voľne sa pohybujúcich „plôch“ s nečakane nasadenými fortissimo-vými intervalmi a klastrami, ako aj v citlivej jednočasťovej smutnej skladbe s divoko nasadenou až bolestne znejúcou hudbou pred zá-

verom *Dotyky milosrdenstva* pre husle, violu a klavír (2017) od autora unisónovej symfónie Pavla Zemka-Nováka.

Jednotlivé koncerty uviedli skupiny skladateľov pochádzajúcich z Prahy, Ostravy, Brna, Olomouca a Plzňa. Zaznelo veľa dobrej českej hudby, sláčikových kvartet, trií, ktorej sa žiaľ nemožno venovať podrobnejšie v jednom článku. Má jednu neodškriepiteľnú charakteristiku: je emocionálnejšia než predvedené diela nemeckých, švajčiarskych, rakúskych súčasných autorov. Má aj žartovné, veselé polohy, vtípnú inštrumentáciu a niekedy kratšie aforistické útvary (Jiří Teml v dychovom *Trio gaió*), zdravú muzikalitu, poetičnosť a naratívnosť (Ivana Loudová, Pavel Kopecký, Miloš Štědroň, Jan Grossmann, Miroslav Klega, Eduard Dřízga, Vladimír Studnička a iní).

Niekoľko koncertov sa venovalo kombinatúre živej hranej hudby s elektroakustickou zložkou, interakciou s laptopom (bez partitúry alebo s vypísanými partami) a pixivisorom. Takým bol vrcholný výkon koncertu skupiny skladateľov a výkonných umelcov z Kanady, Talianska, Anglicka a San Marina – Norman Adams, Nicola Baroni, Yati Durant, Massimiliano Messieri v záverečnej skladbe *Collective Improvisation*, ako aj v jednotlivých skladbách založených na tajných symboloch, indických textoch a Pytagorových číslach (*Saundaryalahari* pre dve čelá a elektroniku od Y. Duranta), evokatívna, mystická skladba s gongom *Okure ite* pre trúbku, čelo, bicie a elektroniku M. Messieriho a úvodná skladba koncertu – *Hamsa* N. Baroniho). Pixivisor prenášal zvukové impulzy do mihotavých obrazcov vodorovných prípadne skolmených pásov podľa výšky a intenzity tónov a celej zvukovej štruktúry.

Podobne, s účasťou elektroakustickej hudby, tvorenej pomocou laptopu a živej hry, vyznel koncert poľských skladateľiek (Lidia a Anna

Obr. 1 Polská houslistka Anna Zielinska v obrazárně kroměřížského zámku, foto archiv festivalu.

Zielińska a Katarzyna Taborowska). Prvá de-likátna a zvukove pianissimová skladba *Electro-Herbs* od Anny Zielinskej veľmi zaujala spojením živého a umelého. Posledná skladba *The Eighth Island* od Lidie Zielinskej ukázala profesionálnu kvalitu a hutnú kompozíciu.

K veľmi poetickým a tvorivým minimalistickým dielam patrí jednohodinová, vysoko meditatívna, anjelsky znejúca skladba *EUOUAE*, vokalizy chválospevu gregoriánskeho chorálu. Zo záverečných slov saeculorum Amen sa spievajú iba samohlásky. Skladba má 7 častí, teda 7 vokaliz I-E , U-A , A, U, O, I-E-I, a posledná siedma je na viacero textov. Zvuková inštalácia s živými hlasmi a tromi laptopmi

(Vít Zouhar, Jaromír Synek, Gabriela Coufalová) od známeho moravského skladateľa Víta Zouhara, autora opier a mnohých inštrumentálnych diel, zaznela v premiére. Predniesol ju spolu s vokálnym súborom OLIO a dokázal, že minimalizmus nie je dejá vu, ani zastaralá metóda spred roka 1967, ale má ešte nekonečný potenciál. Skladba nás povznášala novým duchovným rozmerom i keď je vybudovaná na „jednom kvintakorde“ a diatonike (ako gregoriánsky chorál v 6. storočí n. l.), v úzkom tónovom ambite a v zužovaní znenia do sotva počuteľnej dynamiky. Bola komponovaná pre Snemovú sálu Arcibiskupského zámku.

Zahajovací koncert festivalu Forfest v Dóme sv. Václava v Olomouci 27. 5. bol neobyčajným zážitkom. Expresívne a zároveň lyrické dielo – takmer jednohodinová 25. symfónia s podtitulom *K Tobě byl poslán anděl* Františka Gregora Emmerta pôsobila celý čas zvláštnym napätím. Skladateľ nám zanechal až 26 symfónií, zosnul v roku 2015. Jeho postupne objavovaná tvorba je trvalou súčasťou nielen českej hudby súčasnosti, ale dúfame, aj európskej. 25. symfónia je kompozične bohatá, hutná, polyfónna, viacvrstvná (často znejú dve vrstvy naraz). Je aj lyrická (2. a 4. časť dojmú k slzám), ale miestami aj dramatická, charakteristická množstvom nápadov v horizontálnom melose a rytmickej zložke a často sa fraktálovite rozvíja či rozbieha do pásiem zvláštného tvaru (prípadne „vývoj tvorivý“ Henryho Bergsona). A predsa znie ako uzavretý a pevný celok. Nezabudnuteľný bol výkon slovenských interpretov – huslistu Milana Paľu, prednásajúceho violový part, spolu s dirigentom hĺbkového ponoru – Mariánom Lejavom, Marekom Paľom – (doprovodná a farebná funkcia organu) a Jarmilou Balážovou (spev) s brnenským súborom Ensemble Opera Diversa.

Muzikálne dobre zohratý ostravský Bendov Quartet (Jakub Černošský, Petr Grabovský, Petr Benda, Tomáš Svozil) uviedol šesť diel ostravských skladateľov. Vladimíra Studničku príjemné, harmonicky barokizujúce *Na oko baroko*, Rudolfa Kubína *Concertino* pre sláčikový kvartet, Zbyněka Přecechtěla dobre vystavanú *Lyrickú črtu*, Miroslava Klegu *Concertino* pre 4 sláčikové nástroje, *Ad Fontes Aquarum* vynikajúceho a často pozývateľného autora Jana Grossmanna (s frapantným pizzicatovým začiatkom, harmonicky náročným intenzívnym priebehom a vynaliezavými doprovodnými líniami v krátkych motívoch) a citlivé, muzikálne Sláčikové kvarteto č. 1 *Partita* od Eduarda Dřízgu.

Prvý organový recitál festivalu v podaní mladého Jiřího Kováři, plného energie a umeleckej odvahy, priniesol francúzsko-českú dramaturgiu (Dupré, Leguay, Cochereau, obaja titulárni organisti katedrály Notre Dame v Paríži a Petra Ebena). Počnúc Duprém, cez vlastné 4 improvizácie na chorálne témy až po obľúbené a často hrané *Laudy* Petra Ebena, sa Jiří Kolář etabloval ako vnímavý a tvorivý umelec s fantáziou a zmyslom pre registráciu (účinné subkontraoktávy).

Umeleckou emocionalitou a jemnosťou hry uchvátil francúzsky gitarista Romain Petiot vo vynikajúcom diele amerického skladateľa Laurena Sherra *Blue ridge frescos* pre sólovú gitaru. Upozornil na nevyužitú detaily dynamiky, dotyk s prahom počuteľnosti. Poukázal na vloženie intimitu tohto nástroja aj keď je len rytmicky pojednaný a na subtilný rytmický element. Spolu s nadanou a suverénnou flautistkou Elenou Stojceskou-Petiotovou predniesli v jasnej delineácii a súhre pastelové dielo Američana Lowella Liebermanna *Sonáta pre flautu a gitaru*, op. 25 a hmlistý *Mouvement statique pre altovú flautu a gitaru* od Francúza Vincenta Airaulta. Massimiliano Messieri prekvapil a nadchol mystickou až rituálnou skladbou, vyvolávajúcou atmosféru egyptských faraónskych slávností – *A dream within a dream* pre zvláštne obsadenie: soprán, flautu, gitaru, triangel, drevený blok a elektroakustiku. Rezonančne priestorový soprán ruskej speváčky Eleny Tereščenko ovládol komornú sálu zámockej obrazovej galérie. Jan Vrkoč v premiérovanej *Fantasii da chiese* ukázal príklad súčasného príjemného harmonického jazyka, peknej melodiky a idey, že je možné obnovovať duchovné sonáty 17. a 18. storočia aj dnes vo forme fantázie. Na koniec zazneli mierne anachronické, tradičné až romanticky znejúce *Macedónske piesne* (excerpty) pre flautu a gitaru od macedónskeho skladateľa Miroslava Tadiča.

Obr. 2 Československé komorné duo: Pavel Burdych (husle) a Zuzana Berešová (klavír) ve Sněmovním sále kroměřížského zámku, foto archiv festivalu.

Aj tohto roku sme počuli známe duo Zuzana Berešová (SK) – klavír a Pavel Burdych (CZ) – husle. Priniesli zaujímavý koncert z diel slovenských a českých skladateliek: Vítězslava Kaprálová – *Legenda, Burleska, Elegie*, Ivana Loudová – *Sonáta pro husle a klavír*, Silvia Bodorová – *Ancora una volta primavera* a *Concerto dei fiori*, Iris Szeghy *Hommage à Rodin* (najpútavejšie dielo koncertu, odvíja sa od basovej polohy, s vážnou témou a niekoľko ráz znejúcimi účinnými klastrami, pôsobiacimi ako kolmé balvany) a Viera Janárčeková v zaujímavom atonálno-sonoristickom a rytmicky tematickom husľovom parte s klavírnym gestom zvukov tvorených na strunách dľaňou v *Duo Extatico* s elektroakustickým zvukom.

18. 6. zaznel koncert pokojnej hudby, pre potrebnej v nepokojnom živote dneška, pod názvom *Písňe o bolesti a svetle*. Bol vlastne au-

torským koncertom mladého českého skladateľa Jana Vrkoča. Odznelo päť skladieb *Čisté nebe* (dvě písňe pre baryton a klavír) na texty otca skladateľa, *Modlitba ke sv. Antonínovi* (pre baryton a klavír – v premiére), pútavé *Vertikály* (hlavné dielo koncertu – sonáta pre husle sólo s filozofickým podtextom autorových zlomov-vertikál v živote), *Tri písňe o bolesti a svetle* (pre alt, barytón a klavír na básne renesančnej autorky Simonetty Bounaccini a Jiřího Ortena) a *Podzimní fantazie* (pre husle a klavír). Na programe koncertu boli aj diela Otta Alberta Tichého (romantické *Andante zo Sonáty pre husle a klavír* z r. 1940) a Claude Debussyho (*Sonáta pre husle a klavír*, z r. 1916, posledné dielo pred smrťou). Na koncertnom pódiu sme opäť tleskali Kristýne Valouškovéj – soprán, Jakubovi Sršeňovi – barytón, Růžene Sršňovej – husle a Anne Starej – klavír.

Obr. 3 Vox iuvenalis – sbor VUT Brno s dirigentem Janem Očetkem – v chrámu sv. Mořice v Kroměříži, foto archiv festivalu.

Komorné koncerty obohatilo aj Trio Opera z Brna skladbami F. G. Emmerta (*Romanca pre hoboju a klavír* a vynikajúca, katarzná, zvukove komplikovaná *Sonáta pre klavír*) a skladbami jeho študentov: *Querelle pro hoboju, violoncello a klavír* Vojtěcha Dlaska, *Modré kvety* Adriana Demoča pre to isté nástrojové obsadenie a *Agnus Dei* pre hoboju, violončelo a klavír Lenky Noty. Na interpretácii tejto dramaturgie sa podieľali Barbora Šteflová – hoboju, Ondrej Olos – klavír a Štěpán Filípek – violončelo. V úvode ich koncertu sa poslucháčom predstavila v súhre s čelistom Filipkom mladá americká pianistka Katelyn Bouska v diele Samuela Barbera, ako aj v atonálnej sonáte Miroslava Ištvana.

Plzenské Sojkovo kvarteto tiež prednieslo málo známe české diela. *Sláčikový kvartet č. 2* Vojtěcha Franka a Frédérica Bolliho štvorčasťové, rozumové, monotónne, rytmicky málo pútavé

Sudoku pre sláčikové trio vytvorené z číselných radov. *Sláčikový kvartet č. 1* od Jiřího Bezděka je celkom iné dielo – vrúcne, v druhej časti smutné (na málo známu pieseň Wagnera). Podobne aj filozoficky poňatý *Sláčikový kvartet č. 3 Pohyb a klid* od filozofa Karla Pexidla s ich striedaním a snahou o rovnováhu dynamičnosti a pokoja. Posledný znel múzický výtvar inžiniera a skladateľa Jiřího Vyšatu *Sláčikový kvartet č. 1*.

Renomovaná Camerata Polyzoides z Rakúska (pôvodom z Grécka) uviedla české premiéry skladieb Maďara Ivána Eröda – postbartókovskú a na maďarských piesňach rytmicky založenú *2. sonátu pre husle a klavír*, op. 74 a Nemca žijúceho dlhé roky v Rakúsku, zosnulého Klausu Johnsa *Divisions plaquatives* pre klavír v podaní suverénnej Joanny Polyzoides. V Taliansku známu *Ciaconu*, *Intermezzo a Adagio* pre violončelo sólo od Luigiho Dallapic-

colu predniesol s plným nasadením Michael Polyzoides. Ebenovu romantickú, príjemnú *Suitu Balladicu* zloženú z tancov, pre klavír a čelo, asi ranné dielo, považujeme za interpretačný prínos. Komunikatívne písaná *Sonáta pre husle sólo* Luboša Fišera zaznela vo výraznom zrelom predvedení Demetriusa Polyzoidea. Prídavkom bolo 20 minútové naratívne *Trio* č. 1, op. 8 (len 1. časť) 17-ročného študenta Dmitrija Šostakoviča.

Posledný deň Forfestu zazneli dva výrazove rozdielne koncerty s objavnou dramaturgiou. Vokálny koncert *Vox Iuvenalis* - zmiešaného zboru VUT Brno, so zbormajstrami Janom Ocetekom a Markétou Ottovou, bol skutočným zážitkom v najčastejšie hranom autorovi Arvovi Pärtovi (*Nunc Dimittis, Magnificat, Peace upon you Jerusaleém, Bogoróditse Djévo, Dva slovanské žalmy, Da pacem Domine*), v nedávno nájdených rukopisoch moravského predčasne zosnulého Josefa Adamíka (*Stop Somewhere Waiting for You*) - v premiére, Litevca Vytautasa Miškinisa (*Beati mortui, Ubi caritas et amor, Tota pulchra*), Zdeněka Lukáša (*Lacrimosa, Agnus Dei*), Alfreda Schnittkeho (známe *Requiem* - 1. časť) a u nás neuvádzaného Lotyša Eriksa Ešenwaldsa (*Lux aeterna*).

Večerný koncert v záveru festivalu bol tiež prínosom, s non plus ultra vášnivými výkonmi a dobre vybranými skladbami. Patril slovenskému Quasars Ensemblu z Bratislavy s umeleckým vedúcim a dirigentom Ivanom Buffom a presvedčivou sólistkou Evou Šuškovou (soprán). Všetky výkony sú príkladom hlbokého oddaného štúdia partitúry. Koncert nadchol najnovšou komornou a ensemblovou literatúrou - u nás neznámym holandským autorom Morrisom Kliphuisom (*Space Opera pre sláčikové trio*), nápadmi a sónickým kaskadérstvom vo vzruchmi a vypointovanou artikuláciou naplnenom vokálnom útvare *The Four Agreements* pre spev sólo od Ivana Buffu

(pre tvárny soprán širokej dynamickej a artikuláčnej virtuozy Evy Šuškovovej). Bol to jeden z najzaujímavejších koncertov Forfestu okrem premiéry 25. symfónie Františka G. Emmerta a *Tria Helix*. Zbigniew Bargielski kompozíciou *Domino for flute, violin and cello* bol na úrovni poľskej slávnej moderny. Premiéra Gréka Orestisa Papaioannou v intenzívnom Quintete *V piatich scénach* si zaslúžila veľký potlesk. Ilja Zeljenka je aj po 43 rokoch od vzniku skladby *Galgenlieder* na texty Christiana Morgensterna stále prekvapivý, typicky vábivý, aktuálny, s nestarnúcou partitúrou z roku 1975. Slovenským autorom Zeljenkom sa uzavrel týždňový maratón novej hudby.

Prajeme si, aby festival Forfest naďalej úspešne pokračoval v mapovaní skladateľskej Európy a svetadielov, ako to bolo v poslednom desaťročí. Súčasná tvorba sa nevzdáva snahy v slobode tvoriť a prinášať neobyčajné zážitky, čo je aj zásluhou obetavého vedenia a dramaturgie festivalu. Rok 2019 bude 30. nádejným ročníkom obľúbeného festivalu.

Obr. 4 Recitál houslistky Zdenky Vaculovičové v Orchard Gallery Ostrava – v pozadí obraz *Velká noc* z výstavy Václava Vaculoviče, foto archiv festivalu.